УДК 332.012.2:37.014.543

А. М. Ревко, канд. екон. наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДСИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

А. Н. Ревко, канд. экон. наук, доцент
Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

МОДЕРНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОДСИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЕГИОНА

Alona Revko, PhD in Economics, Associate Professor
Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

MODERNIZATIONAL ASPECTS OF FINANCING THE EDUCATIONAL SUBSYSTEM OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE REGION

Досліджено освітню компоненту соціальної інфраструктури. Доведено, що інвестування в освіту є каталізатором розвитку соціогуманітарного простору регіонів України. Проаналізовано структуру загальних витрат на освіту за фінансуючими суб'єктами. Розглянуто польський досвід співпраці місцевого самоврядування з неурядовими організаціями шляхом оголошення конкурсів відкритих пропозицій у сфері науки, освіти та виховання. Розроблено матрицю джерел фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіону, яка спрямована на залучення інститутів громадянського суспільства до процесів розвитку сфери освіти та виховання.

Ключові слова: *інфраструктура; соціальна інфраструктура; освітня підсистема; джерела фінансування; партисипація територіальних громад; конкурс відкритих пропозицій; інститут громадянського суспільства.*

Исследована образовательная компонента социальной инфраструктуры. Доказано, что инвестирование в образование является катализатором развития социогуманитарного пространства регионов Украины. Проанализирована структура общих расходов на образование по финансирующими субъектами. Рассмотрены польский опыт сотрудничества местного самоуправления с неправительственными организациями путем объявления конкурсов открытых предложений в сфере науки, образования и воспитания. Разработана матрица источников финансирования образовательной подсистемы социальной инфраструктуры региона, которая направлена на привлечение институтов гражданского общества к процессам развития сферы образования и воспитания.

Ключевые слова*: инфраструктура; социальная инфраструктура; образовательная подсистема; источники финансирования; партисипация территориальных общин; конкурс открытых предложений; институт гражданского общества.*

The educational component of social infrastructure was explored. It is proved that investing in education is a catalyst for the development of the socio-humanitarian space of the regions of Ukraine. The structure of total expenditure on education by the funding entities was analyzed. The Polish experience of cooperation of local self-government with non-governmental organizations by announcing open competitions in the field of science, education and upbringing was considered. The matrix of financing sources for the educational subsystem of the social infrastructure of the region, aimed at involving civil society institutions in the development processes of education and education, was developed.

Keywords: *infrastructure; social infrastructure; educational subsystem; sources of financing education; participation of local communities; competition of open offers; institute of civil society.*

Постановка проблеми. Головною детермінантою соціальної інфраструктури є освіта. Вона забезпечує всебічний розвиток людини шляхом створення комплексу послуг, необхідних для якісного розвитку людського потенціалу. Особливості фінансування освіти регулюються відповідними законами та чинними правилами, натомість важливу роль у підвищенні її ефективності та в умовах децентралізації владних повноважень має відігравати місцева влада та інститути громадянського суспільства.

Серед актуальних регіональних проблем особливого значення набувають ті, що пов'язані з формуванням та розвитком освітньої підсистеми соціальної інфраструктури. Саме вона є основою формування та розвитку активного, креативного та освіченого покоління. Проте кризові процеси минулих років в економіці України негативно позначилися на освітній компоненті соціальній інфраструктурі, зменшилася кількість закладів у цій сфері, нерегулярне надходження бюджетних коштів і непрозорість їхнього розподілу на регіональному й місцевому рівнях. Модернізація освітньої підсистеми соціальної інфраструктури соціально-гуманітарного простору вимагає широкого соціального діалогу та ефективної співпраці між урядом, самоврядуванням та громадянським суспільством.

© А. М. Ревко, 2018

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим етапом у розвитку освіти як підсистеми соціальної інфраструктури регіону стали праці сучасних вітчизняних і закордонних науковців М. Бутка, Р. Броля, Н. Іванової, А. Кочерги, В. Куценко, В. Лівшица, Н. Лукьянової, А. Мазаракі, А. Піскозуба, Т. Пепи, І. Тараканової, Ж. Тощенко, Б. Хомелянського та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомість наукового доробку вчених, актуальним залишається дослідження модернізації системи фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіонів в умовах децентралізованого управління.

Мета статті. Метою цієї публікації є дослідження джерел фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіону та розробка матриці оптимізації її фінансування на основі партисипації територіальних громад і децентралізації влади.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інфраструктура» пройшло певний шлях розвитку, починаючи з 40-х років минулого століття, у процесі якого збагачувався його зміст і значення. Термін «інфраструктура» вперше був застосований у дослідженнях західних економістів і має декілька варіантів пояснення свого походження. Він складається з латинських слів «infa» - під, нижче, внизу і «structure» – будова, споруда і спочатку мав відношення до будівельної справи, означаючи основу, фундамент [1, с. 11].

Інфраструктура як економічна категорія не виникла сама по собі, причини її зародження та розвитку як повноцінного інституту економіки необхідно розглядати у взаємозв'язку з питаннями суспільного поділу праці й усуспільнення виробництва, ґрунтуючись на теоретичних положеннях К. Маркса, який указував на наявність загального, приватного й одиничного поділу праці. Методологічно це положення доводить факт природного поділу виробництва в будь-якій економіці на окремі системи. Одна з них створює речовий продукт для суспільства у вигляді різноманітних товарів з метою кінцевого споживання; інша забезпечує комплекс необхідних умов для здійснення цього процесу [2, с. 12-14].

Поглиблення та розширення наукових досліджень із питань забезпечення не тільки виробництва, але й добробуту населення спричинили появу нових поглядів на природу та сутність інфраструктури. У широкому значенні інфраструктура є сукупністю сфер, які беруть участь у наданні послуг, результати діяльність цих сфер або сукупність їх заходів є необхідними для належного функціонування регіонів та держави загалом.

З 1960-1970 рр. у науковій літературі з'являється думка про доцільність поділу інфраструктури на виробничу та соціальну. Уперше поняття «соціальна інфраструктура» було докладно розкрите в монографії Ж. Т. Тощенко [3]. Н. Г. Лукьянова під соціальною інфраструктурою розуміє «складну, мозаїчну, ієрархічну систему, що включає галузі різного ступеня розвитку та функціонального призначення, загальною метою яких є задоволення потреб населення в різних видах послуг» [4, с. 5].

На думку польського вченого Р. Броля, людина є споживачем не тільки кількісних, але насамперед якісних результатів функціонування соціальної інфраструктури, яку потрібно розуміти як «...система, що складається із закладів і інституцій, які надають послуги невиробничого характеру (споживчого типу), в організований спосіб». Ця система включає в себе заклади й установи, зосереджені на певній території у сфері:

- науки, освіти і виховання;
- культури і мистецтва;
- охорони здоров'я і соціального забезпечення;
- рекреації [5].

Узагальнюючи різні тлумачення, можна зробити висновок, що в умовах сьогодення, соціальна інфраструктура виступає в трьох значеннях:

- у першому з них вона являє собою організаційні одиниці, такі як школи, бібліотеки, громадські центри, центри здоров'я і т. ін.;

- у другому значенні соціальна інфраструктура – це визначені спеціальні заходи, які здійснюються в межах реалізації певних цілей, наприклад, освітніх, культурних;

- у третьому – це люди, які зайняті (незалежно від виду діяльності) в організаційних одиницях, згаданих у першому значенні, які володіють навичками та компетенціями, що дозволяють їм виконувати визначені функції.

Особливість фінансування соціальної інфраструктури полягає в диференціації її об'єктів на два типи:

1) об'єкти, що функціонують і розвиваються за рахунок власних ресурсів й орієнтовані на отримання прибутку як основної мети своєї діяльності. До них належать об'єкти торгівлі, ресторанного господарства, побутового обслуговування;

2) об'єкти, що провадять свою діяльність за рахунок суспільних фондів споживання. Ці об'єкти належать до галузей, що повністю або частково фінансуються за бюджетні кошти.

Суспільні фонди споживання утворюються за допомогою державного й місцевих бюджетів, а також позабюджетних фондів, кошти яких спрямовуються в соціальну сферу. Вони орієнтовані на створення умов для гармонійного розвитку суспільства, зменшення диференціації та забезпечення соціальних гарантій різним верствам населення. Кошти громадських фондів споживання дозволяють надавати окремим категоріям населення безкоштовно або на пільгових умовах соціальні послуги у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту [6].

Важливою детермінантою функціонування соціальної інфраструктури регіону є освітня компонента, яка впливає на всебічний розвиток людини шляхом формування комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення. Відповідно до Закону України «Про освіту», освіта є базисом інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [7]. З огляду на це, інвестування в освіту є каталізатором розвитку соціогуманітарного простору регіонів України, найефективнішим засобом соціальних змін, необхідних для формування надійного економічного каркасу держави.

В освітній інфраструктурі створюються продукти та надаються послуги, що мають свою споживчу вартість. Крім того, результати діяльності освітньої підсистеми соціальної інфраструктури впливають на підвищення ефективності матеріального виробництва, створення умов і засобів вдосконалення технічного потенціалу виробництва, підвищення рівня загальної освіченості населення та кваліфікації працівників.

Більшість інвестицій в освітню компоненту соціальної інфраструктури здійснює держава. Її частка в загальних витратах у 2007-2016 рр. зросла на 10 % – із 75,4 до 85,4 %. Другим за розміром джерелом інвестицій у освітню інфраструктуру є кошти домогосподарств. Протягом 2007-2016 рр. вони зменшились на 9,6 % – з 23,5 до 13,9 %. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка розподілу загальних витрат в освіту за фінансуючими суб'єктами в Україні у 2007-2016 рр., %

Суб'єкт	Рік									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Державні	75,4	79,3	80,0	81,5	82,1	84,6	84,3	85,1	83,5	85,4
Приватні компанії	1,1	1,0	1,0	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7
Домогосподарства	23,5	19,7	19,0	17,5	17,1	14,7	14,9	14,1	15,8	13,9

Джерело: складено автором за даними [9, с. 6]

Особливо гострою дотепер залишається проблема залучення коштів приватних компаній у освіту. Їхня частка у структурі загальних витрат в освіту є мізерною – коливається в межах 1 % і має тенденцію до зменшення, на відміну від зарубіжних країн, де цей показник досягає 10-30 % [8, с. 262].

Функціональна структура загальних витрат на освіту в 2016 р. в Україні представлена на рис. 1. Основними фінансуючими суб'єктами в Україні є адміністратори бюджету (центральні та регіональні/місцеві урядові установи), приватні фірми та корпорації, а також домашні господарства.

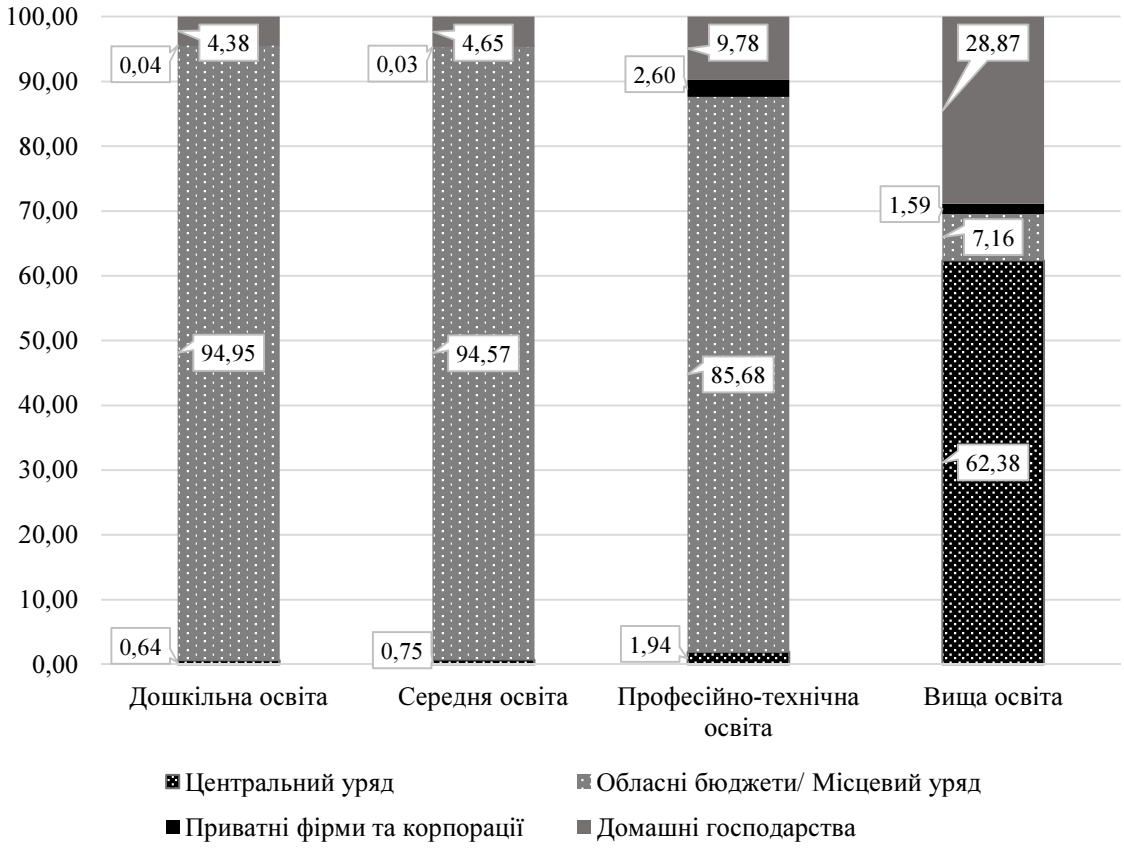

Рис. 1. Структура загальних витрат на освіту за фінансуючими організаціями в Україні в 2016 р., %

Джерело: складено автором за даними [9, с. 90-91].

Традиційно фінансування інфраструктури може спиратися на державний сектор, приватний сектор або обидва. Соціальна інфраструктура, що впливає на громадський компонент, здебільшого спирається на державне фінансування. Особливості фінансування освітньої компоненти соціальної інфраструктури регулюються відповідними законами та чинними правилами, натомість важливу роль у підвищенні її ефективності та в умовах децентралізації владних повноважень відіграє місцева влада. Місцевий уряд (обласні бюджети) є найбільшим адміністратором у розподілі коштів, спрямованих у дошкільну, середню та професійно-технічну освіту. Найбільше коштів місцевих бюджетів у 2016 році було спрямовано на дошкільну освіту – 94,95 %; 94,57 % – на середню освіту і майже 86 % – на професійно-технічну освіту.

Забезпечення фінансування вищої освіти здійснюється переважно за кошти центрального уряду. У структурі загальних витрат на вищу освіту в Україні у 2016 році його частка становила 62,38 %. Державна підтримка формування та розвитку людського потенціалу передбачає створення необхідних фінансово-економічних умов для підвищення якості життя населення, всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод.

Залучення інвестицій у сферу освіти як базису розвитку людського потенціалу повинні відбуватися не тільки за рахунок бюджетних коштів, а й інших суб'єктів (юридичних осіб, меценатів, батьків). Однак приватні фірми та корпорації займають не

значну частку в структурі загальних витрат на освіту. Так, найбільший відсоток інвестицій приватні фірми вкладають у професійно-технічну освіту (2,6 %), у вищу – 1,59 %, а в середню та дошкільну лише 0,03 та 0,04 % відповідно.

У системі доступу громадян для здобуття вищої освіти дедалі відчутніший вплив ринкових відносин. За останні роки більшу частину студентів, прийнятих до закладів вищої освіти, становлять особи, яких зараховано для навчання на контрактній основі. Тому інвестиції домашніх господарств займають значну частину у структурі загальних витрат на вищу освіту, а саме 28,87 %. У професійну-технічну освіту домогосподарства інвестують 9,78 %, а у дошкільну та середню відповідно 4,38 та 4,65 %.

На рівні домогосподарств інвестиції в людський потенціал мають важливе значення, оскільки всі складові людського потенціалу формуються й розвиваються завдяки інвестиціям, які домогосподарство вкладає передусім у свою «дитину». Інвестиції в розвиток людського потенціалу дітей є не тільки основою їхнього власного розвитку, але й базою для формування сукупного людського потенціалу майбутніх поколінь. Тому найкращими інвестиціями є інвестиції в людину, а найефективнішими – у дітей та молодь [10, с. 91].

Необхідно зазначити, що дефіцитні державні бюджети на освіту, нерегулярне надходження бюджетних коштів і непрозорість їхнього розподілу на регіональному й місцевому рівнях мають за наслідки зниження якості й ефективності освітніх послуг. Крім того, перекладання значної частини витрат на батьків є подвійним тягарем, оскільки вони вже сплатили податки. Усе це, а також брак належного контролю за цільовим використанням бюджету призводить до падіння довіри населення до державної системи освіти.

З огляду на це розвиток освітньої компоненти соціальної інфраструктури соціально-гуманітарного простору вимагає широкого соціального діалогу та ефективної співпраці між урядом, самоврядуванням та громадянським суспільством. Особливе місце в європейській соціальній політиці посідають неурядові організації, які виконують роль одного з основних посередників між державою та громадянином. Крім того, уряд високорозвинених країн працює над підвищенням обізнаності та залучення територіальних громад до участі у вирішенні проблем країн, зокрема й у сфері освіти, так званої соціальної партисипації. Особливу роль у цьому процесі відіграють інститути громадянського суспільства.

Польський досвід розвитку освіти ґрунтується на співпраці органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства. Зокрема, відповідно до Закону Республіки Польща від 24 квітня 2003 року про діяльність у сфері суспільної користі та волонтерство [1], Постанови № XXXVI/612/VII/2016 Ради міста Познань (Польща) від 18 жовтня 2016 року щодо Багаторічної програми співпраці міста Познань із неурядовими організаціями на 2017-2020 рр. Департамент освіти м. Познань співпрацює з неурядовими організаціями, оголошуючи Конкурси відкритих пропозицій для підтримки реалізації завдань міста Познань у сфері науки, вищої освіти, освіти та виховання. Наприкінці 2016 року в м. Познань була запроваджена платформа Witkac.pl, яка підтримує процес подання заявок на отримання грантів. Завдяки цьому подання заявок на виконання публічних завдань інститутами громадянського суспільства та їх обслуговування відбувається в електронному вигляді, що дозволяє усунути формальні помилки та спростити реалізацію конкурсу [11, с. 21].

Динаміка конкурсів відкритих пропозицій для підтримки виконання завдань міста Познань у сфері науки, вищої освіти, освіти та виховання 2015-2017 роках представлені на рис. 2.

У 2016 році неурядові організації реалізували 33 проекти у сфері освіти (на 52 % більше, ніж у попередньому 2015 році). Спостерігається систематичне збільшення кількості конкурсів, оголошених Департаментом освіти міста Познань з 1 у 2015 році до 5 у 2017 році. Крім того, у 2017 році кількість поданих пропозицій інститутами громадянського суспільства зросла на 60 % у порівнянні з 2015 роком.

[1] Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873.

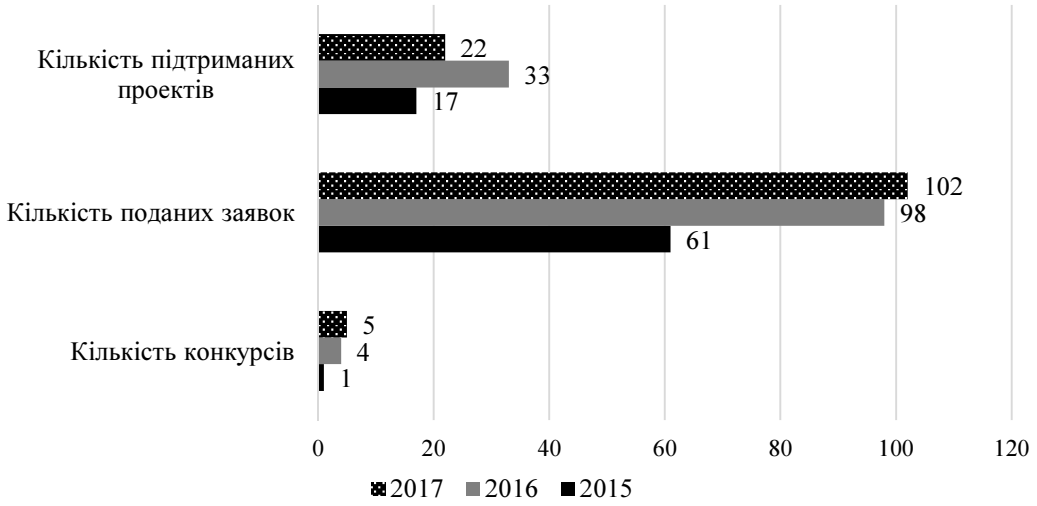

Рис. 2. Динаміка конкурсів відкритих пропозицій для підтримки виконання завдань міста Познань у сфері науки, вищої освіти, освіти та виховання 2015-2017 роках
Джерело: складено автором за даними [11, с. 37-38]

Необхідно зазначити, що в Україні відсутня співпраця з неурядовими організаціями на міському рівні через конкурси відкритих пропозицій на підтримку реалізації завдань міста у сфері освіти. Однак з 2015 року в Чернігові був запроваджений бюджет участі (громадський бюджет). Чернігів був одним із перших міст України, де було запроваджено громадський бюджет. Загальний розмір громадського бюджету в Чернігові на 2016 фінансовий рік становить до 1 % від затвердженої суми власного та гарантованого доходу міста.

Структура та динаміка громадського бюджету міста Чернігова у 2015-2017 рр. представлена на рис. 3. У 2016 році неурядові організації Чернігівщини реалізували 31 проект (що на 55 % більше, ніж у попередньому 2015 році). Спостерігається систематичне збільшення кількості поданих пропозицій з 56 у 2015 році до 87 у 2017 році. Варто зазначити, що спостерігається негативна тенденція до зменшення ролі неурядових організацій у реалізації проектів у сфері освіти з використанням такого важливого інструменту як громадський бюджет. У 2017 році відбулося зменшення цього показника на 40 % (з 10 проектів у 2015 році до 6 проектів у 2017 році).

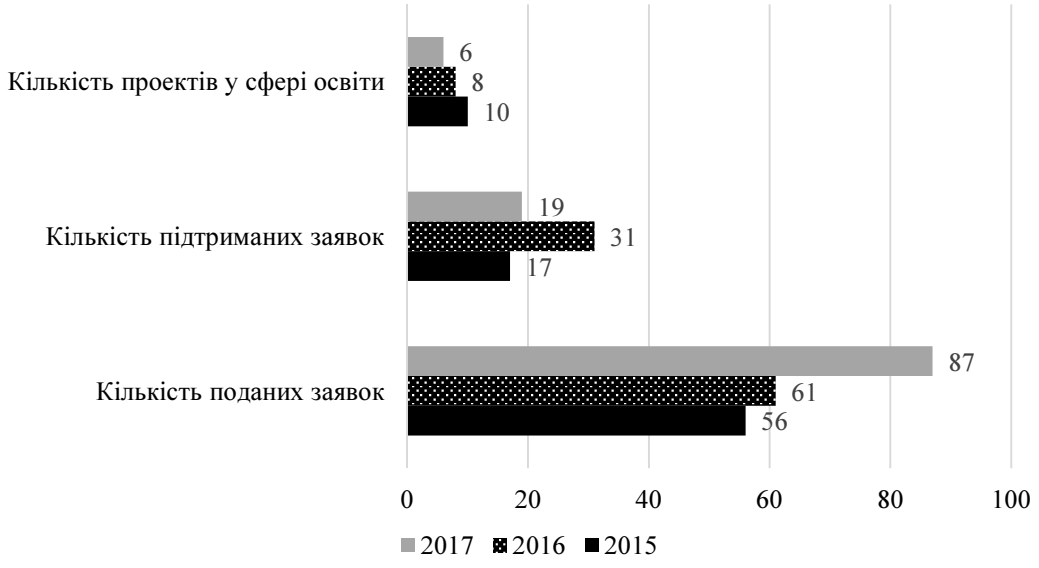

Рис. 3. Структура громадського бюджету міста Чернігова в 2015-2017 рр.
Джерело: складено автором.

Отже, нині в Україні відсутній дієвий механізм залучення інститутів громадянського суспільства до процесів розвитку сфери освіти та виховання. З огляду на це актуальним є формування матриці оптимізації фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури, в основу якої має бути покладено принципи партисипації територіальних громад і децентралізації влади. Матриця оптимізації джерел фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури представлена на рис. 4.

Рис. 4. Матриця джерел фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіону

Джерело: розроблено автором на підставі [13].

У модернізаційних умовах на державу покладається обов'язок розбудови соціальної інфраструктури за європейськими стандартами, яка створює можливості для надання широкого спектра побутових послуг населенню, покращує використання бюджету сім'ї, зумовлює економію суспільної праці, збільшує фонд вільного часу населення, забезпечує комфортність навколишнього середовища, узгоджує доходи з попитом населення.

Крім державних джерел фінансування освіти, приватні інвестиції мають важливе значення. Приватні джерела фінансування включають кошти приватних компаній та корпорацій, домогосподарств (тобто учнів, студентів та їхніх сімей) та інші приватні кошти (неприбуткові організації). Витрати домогосподарств включають платежі за освіту, особливо вищу (тобто платежі за навчання, адміністративні витрати, платежі за житло та інші соціальні послуги тощо) та за освітні товари та послуги за межами навчального закладу. Приватні особи (а саме приватні компанії, приватні фонди), крім домогосподарств, можуть також вкладати кошти у вищу освіту шляхом укладання контрактів на дослідження чи тренінги, надання грантів чи благодійних внесків, а також фінансової допомоги студентам (стипендії, гранти чи кредити) [12, с. 42]. Нині великого значення набуває залучення неприбуткових організацій до процесу розвитку освітньої компоненти соціальної інфраструктури, шляхом участі вищезазначених організацій у конкурсах, оголошених через бюджет участі та інші національні та міжнародні фонди.

Висновки і пропозиції. Резюмуючи дослідження основних аспектів фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіону треба відзначити, що від співробітництва між державою, місцевим самоврядуванням та інститутами громадянського суспільства в цій сфері залежить реалізація суспільних цілей, де однією з них є формування освіченого соціуму. Освітня компонента соціальної інфраструктури позитивно впливає на громади. Вона допомагає розвивати більш інклюзивне і стале суспільство. Програми розвитку освіти мають впроваджуватись на підставі таких основних принципів: розширення доступу до освітніх послуг, підвищення якості та ефективності.

Зусилля та кошти держави на всіх рівнях обов'язково мають бути спрямовані на створення умов для системної модернізації сфери освіти, яка необхідні для всебічного розвитку особистості, зміцнення духовного та фізичного стану всього суспільства. Фінансове забезпечення соціальної інфраструктури повинне бути спрямоване на ефективне використання коштів державного та місцевого бюджетів, приватного сектору та інших суб'єктів господарювання.

Крім того, для удосконалення фінансового забезпечення розвитку освітньої підсистеми соціальної інфраструктури України в умовах децентралізації владних повноважень необхідно розробити дієвий механізм залучення інститутів громадянського суспільства до процесів розвитку освітньої інфраструктури, яка має ґрунтуватись на принципі партисипаційності. Цей принцип полягає у відчутті людей себе частиною своїх громад шляхом активної участі в прийнятті рішень щодо розвитку освітньої компоненти соціальної інфраструктури, їх згуртованості та спрямованості на вирішенні соціальних проблем, успадкованих та накопичених у трансформаційний період. Варто зауважити, що у високорозвинених країнах уряд сприяє підвищенню обізнаності та залученню територіальних громад до участі у вирішенні локальних проблем, так званої соціальної партисипації. Інститути громадянського суспільства, зокрема неурядові організації, відіграють важливу роль у цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Пепа Т. В., Чернюк Л. Г. Інфраструктурне забезпечення соціального розвитку регіонів України (методолого-організаційний аспект): монографія. Вінниця, 2015. 280 с.

2. Фімяр С. В. Соціальна інфраструктура регіону: механізм ринкової трансформації: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / Донец. держ. ун-т упр. Донецьк, 2010. 200 с.

3. Тощенко Ж. Т. Социальная инфраструктура: сущность и пути развития. Москва: Мысль, 1980. 206 с.

4. Лукьянова Н. Г. Пространственная дифференциация социальной инфраструктуры крупного города: на примере Смоленска: автореф. дис. … канд. геогр. наук: спец. 25.00.24 «Экономическая, социальная и политическая география» / Смоленский гуманитарный университет. Смоленск, 2011. 22 с.

5. Ekonomika i zarządzanie miastem / red. R. Brol. Wrocław, 2004. 115 s.

6. Дєгтяр О. А., Бублій М. П. Теоретико-методологічні основи категорії «соціальна інфраструктура». *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_1_7.

7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

8. Бучковська Я., Баранецька О. Фінансування освіти в Україні: стан та перспективи. *Університетські наукові записки*. 2017. № 64. С. 259–271.

9. Національні рахунки освіти України у 2016 році: статистичний збірник / відп. за вип. О. О. Кармазіна. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 105 с.

10. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальні імперативи якісного розвитку продуктивних сил регіонів України: монографія / під. заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. 276 с.

11. Sprawozdania z Realizacji Rocznego Programu Współpracy Miasta Poznania z Organizacjami Pozarządowymi 2017, Poznań. 45 s.

12. The European Higher Education Area in 2015 : Bologna Process Implementation Report / Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2015. 300 p.

13. Wagenvoort, R., De Nicola, C and Kappeler, A. (2010), Infrastructure Finance in Europe: Composition, Evolution and Crisis Impact (May 3, 2011). EIB Papers. Vol. 15. No. 1.

References

1. Pepa, T. V., Cherniuk, L. H. (2015). *Infrastrukturne zabezpechennia sotsialnoho rozvytku rehioniv Ukrainy (metodoloho-orhanizatsiinyi aspekt) [Infrastructure provision of social development of the regions of Ukraine (methodological and organizational aspect)*. Vinnytsia [in Ukrainian].

2. Fimiar, S. V. (2010). *Sotsialna infrastruktura rehionu: mekhanizm rynkovoi transformatsii [Social infrastructure of the region: the mechanism of market transformation]*. (Candidate's thesis). Donets. derzh. un-t upr., Donetsk [in Ukrainian].

3. Toschenko. Zh. T. (1980). *Sotsialnaia infrastruktura: suschnost i puti razvitiia [Social infrastructure: essence and development paths].* Moscow: Myisl [in Russian].

4. Lukianova. N. G. (2011). *Prostranstvennaia differentsiatsiia sotsialnoi infrastruktury krupnogo goroda na primere Smolenska [Spatial differentiation of the social infrastructure of a large city: the example of Smolensk]*. (Candidate's thesis). Smolensk [in Russian].

5. Brol, R. (Ed.) (2004). *Ekonomika i zarządzanie miastem [Economics and city management].* Wrocław [in Polish].

6. Diehtiar. O. A., Bublii, M. P. (2017). Teoretyko-metodolohichni osnovy katehorii «sotsialna infrastruktura» [Theoretical and methodological foundations of the category «social infrastructure»]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia – Theory and Practice of Public Administration and Local Self-Government, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_1_7.

7. Pro osvitu [About education]. № 2145-VIII (on September 5, 2017). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

8. Buchkovska, Ya., Baranetska, O. (2017). Finansuvannia osvity v Ukraini: stan ta perspektyvy [Financing Education in Ukraine: State and Prospects]. *Universytetski naukovi zapysky – University Scientific Notes, 64*, 259-271 [in Ukrainian].

9. Karmazina, O. O. (Ed.) (2018). Natsionalni rakhunky osvity Ukrainy u 2016 rotsi: satystychnyi zbirnyk [National Accounts of Education in Ukraine: Statistical Collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].

10. Butko, M. P., Revko, A. M. (2016). *Sotsialni imperatyvy yakisnoho rozvytku produktyvnykh syl rehioniv Ukrainy [Social imperatives of qualitative development of productive forces of the regions of Ukraine]*. Chernihiv. ChNTU [in Ukrainian].

11. Sprawozdania z Realizacji Rocznego Programu Współpracy Miasta Poznania z Organizacjami Pozarządowymi 2017, Poznań [in Polish].

12. The European Higher Education Area in 2015 (2015). Bologna Process Implementation Report. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency [in English].

13. Wagenvoort, R., De Nicola, C and Kappeler, A. (2010). Infrastructure Finance in Europe: Composition, Evolution and Crisis Impact (May 3, 2011). *EIB Papers*, 15 (1) [in English].

Ревко Альона Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).
Ревко Алена Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры социальной работы, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).
Revko Alona – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenko St., 14035 Chernihiv, Ukraine).
E-mail: alohaha19@gmail.com
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-7888-3657
ResearcherID: J-1377-2016